

(Одеса)

ВІДНОСНА ПОЗИЦІЯ УМОВНО-НАСЛІДКОВОГО КОМПЛЕКСУ

ТА ЙОГО ЧАСТИН У МЕЖАХ НЕРЕАЛЬНОГО

УМОВНО-НАСЛІДКОВОГО ПЕРІОДУ

У статті розглянуто позиційне розташування умовно-наслідкового комплексу та його частин, проаналізовано вплив композиційного варіювання відповідних фрагментів на стилістичну забарвленість нереального умовно-наслідкового періоду.

Ключові слова: ірреальний умовно-наслідковий період, умовно-наслідковий комплекс, предикативна одиниця, структурна частина, позиційне розташування.

The article studies utterances expressing unreal condition and consequence, the positional arrangement of the condition-consequence complex and its structural parts, the influence of compositional peculiarities of the analysed units to the stylistic colouring of the unreal condition-consequence period.

Key words: unreal condition-consequence period, condition-consequence complex, predicative unit, structural part, positional arrangement.

Складні речення сучасної англійської мови, що виражають нереальну умову та її наслідок, складають значну частину структури англійської мови, проте, незважаючи на те, що ретельно вивчені та доволі детально описані парадигматичні форми і граматичне значення дієслова як центру таких висловлювань, безпосередньо речення як одиниці синтаксису вивчені поки що недостатньо. Їхня сутність, логіка та структура в багатьох відношеннях досі поки що залишаються «terra incognita» в лінгвістиці. Наукова зацікавленість до таких конструкцій пояснюється і універсальністю та широтою діапазону їхнього вживання, а також тим, що вони є своєрідним «ключем» до розуміння багатьох проблем мовлення та мислення людини.

Стаття присвячена дослідженню позиційного розташування умовно-наслідкового комплексу (далі – УНК) та його частин в межах нереального умовно-наслідкового періоду (далі – НУНП).

Зазначимо, що в дослідженні до УНК відносяться поєднання однієї умовної та однієї наслідкової предикативних одиниць. Матеріали підвибірки речень, до структурного складу яких входить УНК (1387 прикладів вживання), показали, що УНК може займати різні позиції в межах НУНП і розташовуватись на початку (1), в середині (2), в кінці (3) НУНП та мати вигляд рамкової конструкції (4), тобто умовна та наслідкова складові частини УНК можуть розриватися вкрапленням інших предикативних одиниць (далі – ПО). Зазначимо, що цифри в дужках відповідають номеру прикладу і номеру позиції в табл. 1.

Таблиця 1.

Відносна позиція умовно-наслідкового комплексу

в межах нереального умовно-наслідкового періоду

№	Тип висловлювання	Кількість прикладів вживання	Процентне співвідношення
1	УНК на початку періоду	351	25,3 %
2	УНК в середині періоду	147	10,6 %
3	УНК в кінці періоду	385	27,8 %
4	УНК у вигляді рамкової конструкції	179	12,9 %
5	УНК у вигляді рамкової конструкції + інші ПО	108	7,8 %
6	УНК + координовані ПО	217	15,6 %
Усього		1387	100 %

Проілюструємо наведену таблицю прикладами. Зазначимо, що умовна та наслідкова частини УНК виділені підкреслюванням: умовна – суцільною лінією, наслідкова – пунктирною. Вертикальні лінії в середині НУНП позначають межі ПО, а цифри верхнього регістру – кількість ПО в межах НУНП.

1. If you was in his place 1 it would make you feel ashamed; 2 and so you oughtn't to say a thing to another person 3 that will make them feel ashamed 4 (M.Twain).

2. I assure you 1 that, if it had been only my affair, 2 I'd have put the thing right 3 as soon as you asked 4 (N.V.Konon).

3. I'm thinking of all the butterflies 1 that would have come from these 2 if you'd let them live 3 (J.Fowles).

4. If you really thought 1 somebody was trying to murder you 2 you wouldn't just stay there tamely waiting to be murdered 3 (A.Christie).

5. Jason, if he were a bad doctor and didn't think 1 I was any good, 2 I wouldn't mind so much, 3 but the man is brilliant 4 (S.Sheldon).

6. If you had been in Miss Rachel's sitting room, at that time of night, with Miss Rachel's knowledge 1 (and if you had been foolish enough to forget to take care of the wet door) 2 she would have reminded you 3 – she would never have let you carry away such a witness against her, 4 as the witness I was looking at now 5 (W.Collins).

При цьому умовна та наслідкова частини УНК можуть розташовуватися поряд, тобто слідувати одна за одною (1, 2, 3); відділятися одна від одної іншою або іншими ПО, та утворювати рамкову конструкцію (4), яка може ускладнюватись за рахунок нашарування інших ПО (5), тобто ПО або їхні частини передують рамковій конструкції з УНК або завершують її; презентувати координовані структури (6).

Аналіз багатокомпонентних НУНП, тобто таких, що складаються більше ніж з двох обов'язкових ПО, показав, що УНК може займати яку завгодно позицію в структурі речень, що досліджуються. Контекстний аналіз відповідних мовленнєвих фрагментів свідчить про нейтральність (з погляду емоційного та логічного акцентування) будь якої з позицій УНК в межах таких НУНП.

Прослідкуємо закономірності у взаємному розташуванні структурних частин усередині самого УНК. Матеріали цієї підвибірки, які складають 1392 приклади вживання таких речень, свідчать про те, що положення структурних частин, тобто умовної та наслідкової предикативних одиниць (далі – УПО та НПО) в межах УНК не фіксовано. Вони можуть розташовуватись таким чином: (1) УПО – НПО, (2) НПО – УПО (табл. 2).

Таблиця 2.

Відносна позиція умовної та наслідкової предикативних одиниць у межах умовно-наслідкового комплексу

№	Тип висловлювання	Кількість прикладів вживання	Процентне співвідношення
1	УПО + НПО	839	60,3 %
2	НПО + УПО	553	39,7 %
Усього		1392	100 %

Приклади до табл.2.

1. If I had any real dignity, 1 I wouldn't think about it 2 (J.Steinbeck).

If it had once occurred to them to suspect him 1 he would have been lost 2 (E.L.Voynich).

2. It wouldn't hurt us any 1 if we did go up there 2 (Th.Dreiser).

He would have got a shock 1 if he could have seen my face 2 (J.Fowels).

У граматиці прийнято розрізнявати прямий та зворотний (інвертований) порядок слів. Відмінність базується на звичному розташуванні підмета (групи підмета) відносно присудка (групи присудка) [1, с. 490-511; 6, с. 128; 7, с. 101; 8, с. 347; 10, с. 86; 11, с. 13-18; 13, с. 254-255]. Препозиція перших, як більш частотна, вважається прямою послідовністю, їхня постпозиція – інверсією. Поняття «інверсії» при цьому часто пов'язують з відхиленням від нормативного порядку послідовності елементів, його стилістичним маркуванням [4, с. 70; 1, с. 128; 8, с. 347; 10, с. 86; 11, с. 13-18; 12, с. 23-29; 13, с. 254-255]. Воно також розглядається не тільки у відношенні підмета та присудка, але і в межах будь якого словосполучення або двокомпонентної структури як препозиція залежного елемента відносно головного в даній конкретній синтаксичній побудові [9, с. 238-239]. Використуємо для опису результатів даного дослідження загальноприйняте розуміння прямого порядку послідовності елементів в двоелементній структурі як найбільш частотній та звичній.

Дані табл.2 свідчать про відсутність чітко визначеної фіксованості позицій УПО та НПО відносно одна одної в межах складного речення, яке складається з двох ПО (УПО та НПО). Випадки «прямого» розташування (УПО – НПО $\approx$ 60%) всього лише в 1,5 раза частотніше прикладів «зворотного» порядку (НПО – УПО $\approx$ 40%). Порівняємо результати співвідношення прямого порядку послідовності елементів (95%) та інвертованих конструкцій (5%) в межах простого двоскладового нееліптованого речення, які представлені в дисертації О.М. Образцової [2, с. 40-

41] з даними нашого дослідження. Співвідношення 95:5 та 60:40 суттєво відрізняються одне від одного: якщо 5 – це скоріше виключення із загального правила, то 40 – це практично половина, тобто норма. Отже, при такому практично рівному використанні прямого та інвертованого порядку послідовності частин в УНК, стилістична забарвленість даних структур зникає, в результаті чого інвертований порядок послідовності елементів сприймається як стилістично нейтральний.

Приклади НУНП, які були проаналізовані, свідчать про те, що вільне розташування частин УНК не є випадковим і пов'язано з комунікативним фокусом висловлювання, який є «дуже важливим параметром» [3, с. 189] для комунікативної діяльності людини.

На базі того, що з точки зору логіки і семантики зв'язані частини тексту тяжіють до безпосереднього співположення, така послідовність розташування елементів вважається стилістично «немаркованою», нейтральною [5]. Подібна закономірність взаємного розташування частин УНК простежується і в середині багатокомпонентних НУНП, що відбито в табл. 3.

Таблиця 3.

Відносна позиція умовної та наслідкової предикативних одиниць

у межах багатокомпонентних НУНП

№	Тип висловлювання	Кількість прикладів вживання	Процентне співвідношення
1	УПО + НПО	871	62,8 %
2	НПО + УПО	516	37,2 %
Усього	1387	100 %	

Наведемо приклади до табл.3.

1. I bet 1 if you gave my old man the choice 2 he'd cut his roots and live like this3 (J.Steinbeck).
2. It would have been no very kind look, perhaps 1 if you had known 2 how I hated Miss Rachel 3 (W.Collins).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що порядок послідовності елементів УНК не дає підстави говорити про емоційне або логічне акцентування, тобто виділення якої б то не було однієї частини з умовно-наслідкової діади, не залежно від структурної складності речення. Сама наявність обох частин УНК вказує на емоційну нейтральність такого висловлювання, а порядок послідовності елементів, які формують структури, що досліджуються, відбиває логіку розвитку судження, перебіг думок, тобто послідовність мисленнєвого процесу. Досить можливо, що при необхідності топікалізації, виділення однієї з частин НУНП досягається за рахунок інших засобів, наприклад, за рахунок зумовленого завданнями комунікації розчленуванням єдиного значеннєвого і синтаксичного цілого, а саме парцеляції його складових елементів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Проблемы синтаксиса простого предложения современного английского языка: Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04. – М., 1963. – 652 с.
2. Образцова Е.М. Относительная позиция членов простого двусоставного неэллиптированного предложения в современном английском языке: Дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04. – Одесса, 1987. – 167 с.
3. Приходько А.М. Логіко-семантична специфіка сполучників сурядності як складних предикатів першого рангу // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Константа, 2000. – № 500. – С. 181 – 191.
4. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. – М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1957. – 286 с.
5. Шевакова В.Е. Современный английский язык: Порядок слов, актуальное членение, интонация. – М.: Наука, 1980. – 380 с.
6. Ashton A.J. Intermediate English Grammar. – London: Heinemann, 1965. – 150 p.
7. Bryant M.M. A Functional English Grammar.– Boston: D.C.Heath & Company, 1945.–326 p.
8. Curme G.O. English Grammar. – N.Y.: Barnes & Noble, Inc., 1966.– 308 p.
9. Ilyish B.A. The Structure of Modern English. – Leningrad: Prosveschenie, 1971. – 366 p.
10. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles. – Copenhagen – London: Ejnar Munksgaard, George Allen & Unwin Ltd., 1949. – Part 2: Syntax.– Vol.1.– 683 p.
11. Sweet H. A New English Grammar, Logical and Historical. – Oxford: Clarendon Press, 1930. – Vol.2: Syntax. – 350 p.
12. Wood F.T. Place of Preposition with Interrogative and Pronounce and Adjectives // English Language Teaching. – 1958. – № 3. – P.86 – 94.
13. Zandwoort R.W. A Handbook of English Grammar. – London: Longman, 1957. – 351 p.